

Biarda, Marek

Życie religijne w Siedlcach w latach 1975-1989

Szkice Podlaskie 11, 55-76

2003

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Biarda
Szkoła Podstawowa nr 11 w Siedlcach

Życie religijne w Siedlcach w latach 1975-1989

1. Kościół rzymskokatolicki

Kościół rzymskokatolicki był w PRL jedyną niezależną siłą, której partii i podległemu jej państwu nie udało się sobie podporządkować. Siłą Kościoła byli wierni oraz księży i Episkopat, który nim kierował i zajmował stanowiska wobec ważnych spraw dla wiernych i całego społeczeństwa. Kościół oddziaływał z ambony przez treść swej nauki, ale prowadził także liczne akcje duszpasterstwa zawodowego i środowiskowego. Duszpasterstwo akademickie podejmowało wiele działań informacyjnych i kulturalnych niezależnych od władz. Ważną wychowawczą akcją Kościoła był „Ruch Światło Życie” organizujący skupienia rekolekcyjne dla młodzieży. Istotne znaczenie miały akcje kulturalne: tygodnie kultury chrześcijańskiej, festiwale pieśni religijnych, akcje odczytowe. Wielu przeżyć religijnych dostarczał udział w pielgrzymkach na Jasną Górę w Częstochowie. W licznych listach do władz państwowych Kościół wypowiadał się w istotnych sprawach społecznych takich, jak: wychowanie dzieci i młodzieży, warunki pracy, sprawy gospodarcze, kultura narodowa¹.

Kościół katolicki w Polsce należał do najsilniejszych w Europie. W 1977 roku miał 77 biskupów, 7 tys. parafii, 20 tys. księży, 27 tys. zakonnic, ponad 7 tys. zakonników. Swoją misję prowadził w 10 tys. kościołach i ponad 4 tys. kaplic. Blisko 5 tys. alumnów studiowało w wyższych seminariach duchownych, prawie 1,5 tys. osób w Akademii Teologii Katolickiej, a 2450 było studentami Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, jedynego uniwersytetu katolickiego w krajach komunistycznych². Prawnie istniał rozdział Kościoła i państwa, co nie przeszkadzało jednak temu, że duchowość katolicka określała postawy ponad 90 procent społeczeństwa.

Siedlce od 1921 roku są siedzibą Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej. W 1975 roku obejmowała ona województwo siedleckie i białkopodlaskie oraz część chełmskiego. Diecezja podzielona była na 22 dekanaty, w których było 225 parafii, 261 kościołów, 137 kaplic, 462 kapłanów diecezjalnych, 445 sióstr zakonnych³.

Diecezją Siedlecką czyli Podlaską od 24 października 1968 roku kie-

¹ J. Karpiński, *Wykres gorączki. Polska pod rządami komunistycznymi*, Lublin 2001, s. 239; W. Ważniewski, *Polityka władz państwowych wobec Kościoła [w:] Stosunki między władzą państwową a Kościołem Katolickim w Polsce powojennej (1944-1989)*, s. 38; A. Dudek, *Ślady PeeReLu, ludzie wydarzenia mechanizmy*, s. 256.

² A. Friszke, *Polska. Losy Państwa I Narodu*, Warszawa 2003, s. 352.

³ *Katalog duchowieństwa i parafii Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*, Siedlce 1975, s. 261.

rował ksiądz biskup ordynariusz dr Jan Mazur, kiedy to decyzją papieża Pawła VI przeniesiony został z sufragana lubelskiego na stolicę biskupią w Siedlcach. Uroczysty ingres biskupa do Katedry siedleckiej odbył się 17 listopada 1968 roku. W liście pasterskim na dzień ingresu ksiądz biskup Jan Mazur tak określał kierunki swojej pracy pasterskiej w diecezji: „[...] Pragnę głosić Ewangelię Chrystusa osobiście i za pomocą duchownych i świeckich apostołów, a wśród nich przede wszystkim rodziców [...]. Jest pragnieniem mego serca, aby domy rodzinne stały się ambonami, gdzie głosi się Chrystusa słowem i życiem. Przedmiotem mojej troski pasterskiej będzie formacja religijnej postawy młodzieńczej oraz praca, aby Chrystus zakrólował w rodzinach katolickich we wzajemnej miłości współmałżonków, w ich postawie wobec dzieci i chrześcijańskiego ich wychowania. Praca nad trzeźwością dzieci, młodzieży i rodzin jest i będzie szczególnie droga mojemu sercu”⁴.

Głoszenie ewangelii, troska o rodzinę, o wychowanie religijne dzieci i młodzieży, działalność charytatywna i trzeźwościowa, pobudzanie do życia sakramentalnego i pielęgnowanie pobożności maryjnej były rzeczywiście głównym nurtem pracy pasterskiej bp. Jana Mazura. Głównymi środkami realizacji tych planów duszpasterskich był ołtarz, ambona, konfesjonał oraz sala katechetyczna. Biskupem pomocniczym w diecezji, w omawianym okresie, był ks. Wacław Skomorucha.

W roku awansu Siedlec do stolicy województwa na terenie miasta znajdowały się dwie parafie: parafia katedralna pw. Niepokalanego Poczęcia NMP i parafia pw. św. Stanisława. Do parafii katedralnej należała zachodnia część miasta, a do parafii św. Stanisława jego wschodnia część. Ulicami granicznymi były ulice: Jagiellońska, Czerwonego Krzyża, Bohaterów Getta i Jana Kilińskiego. Do parafii katedralnej należało ok. 19 tys. wiernych, jej proboszczem był ks. Stanisław Jurzysta. W parafii pracowali wikariusze: ks. Józef Skorodziuk, ks. Eugeniusz Gaładyk, ks. Ryszard Kamiński i ks. Mieczysław Głowacki. Na terenie parafii był kościół garnizonowy oraz kaplice półpubliczne: w rezydencji biskupa ordynariusza i biskupa sufragana oraz w Seminarium Duchownym i w domu Sióstr Albertynek⁵. Parafia św. Stanisława skupiała ok. 18 tys. wiernych. Proboszczem parafii był ks. prałat Henryk Brzostowski. Pracowali w niej wikariusze: ks. Stanisław Kisiel, ks. Tadeusz Osiniński, ks. Czesław Ciołek, ks. Jan Jaworski, ks. Henryk Drozd. Na terenie parafii znajdował się kościół pw. św. Krzyża (kaplica szpitalna), kościół pw. Zwiastowania NMP przy ul. Rawicza, klasztor SZ Benedyktynki oraz kaplica półpubliczna w Seminarium Duchowym przy ul. Kościuszki 10. Było w Siedlcach także Wyższe Seminarium Duchowne im. Benedykta XV. Rektorem seminarium był ks. Edward Barbasiewicz. W 1975 roku kształciło się w nim 60 alumnów. Na terenie miasta znajdowało się również kilka zakonów i zgromadzeń: Zakon Sióstr Benedyktynki od Nieustającej Adoracji Najświętszego Sakramentu, w którym

⁴ „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” (dalej: „WDP”) 1969, Nr 9, s. 222.

⁵ *Katalog duchowieństwa ...*, s. 45.

było 18 sióstr profesek; Zgromadzenie Sióstr Posługujących Ubogim Trzeciego Zakonu św. Franciszka, zgromadzenie liczyło 36 sióstr profesek pracujących w Państwowym Domu Małych Dzieci; Zgromadzenie Zakonne Córek Najczystszej Serca Najświętszej Maryi Panny, 12 sióstr tego zgromadzenia prowadziło gospodarstwo domowe Seminarium Duchownego; Zgromadzenie Sióstr Służek NMP Niepokalanej (10 sióstr) oraz zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, 5 sióstr tego zgromadzenia prowadziło kuchnie dla ubogich. Było również jedno zgromadzenie męskie: Zgromadzenie Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej⁶. Istnienie zakonów i zgromadzeń znacznie wzbogacało życie religijne miasta.

W Siedlcach, tak jak w całej Polsce, kościoły były pełne a praktyki religijne przybierały często charakter manifestacyjny i były najbardziej zewnętrzny i widocznym przejawem religijności mieszkańców miasta. Udział w nich był zawsze zjawiskiem powszechnym⁷. W kościołach, co potwierdzają analizowane materiały, praca duszpasterska była prowadzona dobrze, zarówno przez nabożeństwa, kazania, konferencje, jak i nauczanie młodzieży szkolnej⁸. Wierni szybko dopełniali obowiązku chrztu dzieci. W 1984r. w parafii katedralnej na ogólną liczbę 462 chrztów, 448 odbyło się w pierwszym roku życia dzieci⁹. Praktyką również powszechną jak chrzest była pierwsza komunie św. Ślub kościelny był też praktyką powszechną, choć zdarzały się małżeństwa żyjące bez tego ślubu. Udział ludności w niedzielnych nabożeństwach był oceniany przez miejscowe duchowieństwo jako wysoki. Brak konkretnych danych nie pozwala się odnieść do dopełnienia przez wiernych obowiązku spowiedzi i komunii św., chociaż, jak stwierdził bp Jan Mazur, „ludność garnie się do sakramentów”¹⁰. Istniały grupy społeczno-zawodowe, które nie prowadziły praktyk religijnych. Należały do nich: funkcjonariusze MO, żołnierze i kadra LWP, aparat PZPR, ludzie na stanowiskach rekomendowanych przez PZPR. Zgromadzone informacje nie pozwalają na dokładniejsze rozeznanie tego zjawiska.

Kościół katolicki bardzo często wypowiadał się w ważnych dla narodu sprawach. W 1975 roku zdecydowanie wystąpił przeciwko planowanym zmianom w konstytucji, w których chodziło o wprowadzenie zapisu o socjalistycznym charakterze państwa, kierowniczej roli PZPR i sojuszu z ZSRR. Episkopat Polski dwukrotnie wystosował w tej sprawie memoriał do przewodniczącego Rady Państwa Henryka Jabłońskiego. Biskupi w swoich homiliach sprzeciwiali się proponowanym zmianom, stwierdzając, że prowadzi to do „ograniczenia suwerenności Polski”. Domagali się także usu-

⁶ Ibidem, s. 229.

⁷ J. Majka, *Jaki jest katolicyzm polski?* [w:] *Socjologia religii*. Wybór tekstów, wyboru dokonał i opracował F. Adamski, Kraków 1983, s. 260.

⁸ Archiwum Diecezjalne Siedleckie (dale : ADS), Akta Parafii Św. Stanisława nr porz. .8, t. II, *Protokół wizytacji kanonicznej Parafii Św. Stanisława w Siedlcach w 1975 r.*

⁹ ADS, Akta Diecezjalne Ogólne, nr porz.11, t. XVI (*Dane liczbowe proboszcza parafii katedralnej za 1984 r.*

¹⁰ A. Grześkowiak, *Matka wędrująca odwiedziła katedrę w Siedlcach*, „Słowo Powszechne”1982,Nr 98, s.2.

nięcia z projektu zdania, że „nadużywanie wolności sumienia i wyznania dla celów sprzecznych z interesami PRL będzie karane”. Protesty Kościoła i opinii publicznej zmusiły władze do złagodzenia zmian konstytucyjnych. Wzmocnieniu uległy przepisy o wolności sumienia i wyznania¹¹.

W czasie protestów robotniczych w czerwcu w 1976 roku Kościół akcentował przede wszystkim potrzebę ładu i spokoju społecznego. Konferencja Episkopatu 8 września 1976 roku zwróciła się do władz o „zaniechanie represji, przywrócenie praw osobom skazanym i pozbawionym pracy”¹².

Kościół katolicki rozmawiając z władzą starał się złagodzić napięcia społeczne. Władza natomiast starała się wykorzystywać jego ogromny autorytet dla własnych interesów, podkreślając, że „istnieje szerokie pole dla współdziałania Kościoła z państwem w celu realizacji dobra wspólnego”¹³. Rozwój opozycji politycznej pod koniec lat 70. nasilił te starania władz.

W Siedlcach kontakty z władzami kościelnymi utrzymywał wojewoda siedlecki i Wydział do Spraw Wyznań Urzędu Wojewódzkiego. Rządziej dochodziło do spotkań biskupa Jana Mazura z I sekretarzami KW PZPR. Do rozmów władz z ordynariuszem diecezji przygotowywano szczegółowe tezy, które akceptował sekretariat KW PZPR¹⁴. Notatki z tych spotkań miały charakter poufny i były sporządzane w pięciu egzemplarzach. Otrzymywali je: Urząd ds. Wyznań w Warszawie, KW PZPR w Siedlcach, KW MO w Siedlcach, dwa egzemplarze pozostawały w aktach Wydziału ds. Wyznań Urzędu Wojewódzkiego¹⁵. Należy, więc sądzić, że władze przywiązywały dużą wagę do tych spotkań. Podczas każdego spotkania omawiana była problematyka społeczno-gospodarcza województwa, problemy społeczne oraz budownictwo sakralne w Siedlcach i całej diecezji. W czasie tych spotkań przedstawiciele władz informowali także księdza biskupa o wystąpieniach niektórych księży krytykujących jej działania sugerując jednocześnie, że: „Uchybienia paru duchownych komplikują kontakty i stanowią hamulec w załatwianiu spraw Kurii”¹⁶. Władza na bieżąco śledziła kazania księży w siedleckich kościołach. 13 lipca 1976 roku w Wydziale ds. Wyznań została przeprowadzona rozmowa z ks. Henrykiem Brzostowskim proboszczem Parafii Św. Stanisława w sprawie kazania księdza, który podał ostrej krytyce proponowane przez rząd podwyżki cen żywności¹⁷. Potwierdzeniem inwigilacji księży było również sporządzenie przez ten wy-

¹¹ E. Jarmoch, *Rola Kościoła w PRL*, [w:] *Spór o ocenę historii Polski powojennej (1944-1989)*, Siedlce 1998, s. 103.

¹² A. Micewski, *Kościół – Państwo 1945-1989*, Warszawa 1994, s. 61.

¹³ „Trybuna Ludu” 1976 (przemówienie Edwarda Gierka z dnia 3 września 1976 r.

¹⁴ AP Siedlce, Urząd Wojewódzki w Siedlcach, Wydział ds. Wyznań, Kościół Rzymskokatolicki, „Tezy do spotkania Zofii Grzebisz-Nowickiej Wojewody Siedleckiego z Ks. Bp Janem Mazurem Ordynariuszem Diecezji Siedleckiej” planowane na dzień 2 czerwca 1977 r., k. 96.

¹⁵ Ibidem, k. 108.

¹⁶ Ibidem, sygn. 11, k. 3.

¹⁷ Ibidem, *Notatka z rozmowy z proboszczem Parafii Św. Stanisława w Siedlcach ks. Henrykiem Brzostowskim przeprowadzonej w dniu 13 lipca 1976 r.*, k. 75.

dział listy duchownych krytykujących istniejący system i poczynania władz¹⁸.

Wydarzeniem nadzwyczajnym w historii Kościoła w Polsce był wybór Karola Wojtyły na papieża w dniu 16 października 1978 roku. Fakt ten wywołał wielki entuzjazm u ludzi. Stworzył także lepsze warunki do oddziaływania duszpasterskiego Kościoła. Dzień 16 każdego miesiąca był dniem modlitw za papieża. Również pielgrzymki Ojca Świętego do Polski w latach 1979, 1983, 1987 pobudzały wiernych do aktywności religijnej. Pozostawiona przez niego nauka stawała się później programem działania i życia dla wierzących Polaków¹⁹. Z Diecezji Siedleckiej, na każde spotkanie z Ojcem Świętym, udawało się kilkanaście tysięcy wiernych. W 1979 roku wzięło w nim udział 20 tysięcy osób²⁰.

Biskupi nie ustawiali w głoszeniu wartości chrześcijańskich i przestrzeganiu władz przed pogarszającą się sytuacją gospodarczą. W grudniu 1979 roku Episkopat bardzo krytycznie ocenił sytuację gospodarczą kraju, kryzys moralny, korupcję, alkoholizm, obsadzanie stanowisk nie według kompetencji, ale w zależności od deklarowania poparcia dla ideologii władzy. Biskup Jan Mazur w spotkaniu z wojewodą siedleckim zgłosił również wiele uwag na temat zaopatrzenia rynku, braku mięsa i wędlin oraz szerzącego się wśród społeczeństwa alkoholizmu²¹.

Kościół wielokrotnie stawiał postulaty i formułował żądania dotyczące życia społecznego, kultury, systemu wychowania, stanowionych praw. Szczególnie prymas Polski Stefan Wyszyński w swych kazaniach bronił nadrzędnych praw osoby ludzkiej, wolności wiary, słowa, które tworzą bogactwo życia kulturalnego, społecznego i politycznego. Sprzeciwiał się redukowaniu potrzeb i funkcji człowieka jedynie do wymiaru ekonomicznego, sprzeciwiał się kulturze konsumpcji, odwoływał się do narodowych tradycji²².

W Siedlcach, Kościół wypełniając swoją misję, głęboko troską obejmował wszystkie ludzkie sprawy. W swoich listach pasterskich do wiernych, bp. Jan Mazur zwracał uwagę władzom na źle realizowany w szkołach program wychowawczy a rodzicom na konieczność bycia nauczycielami wiary dla swoich dzieci²³.

Zasadniczy kierunek pracy duszpasterskiej na każdy rok wyznaczała dla Kościoła Komisja Duszpasterska Episkopatu Polski. Opracowywała ona specjalne programy duszpasterskie, które potem były dostosowywane do

¹⁸ Ibidem, *Lista księży znanych z negatywnych postaw wobec władz*, k. 83-84.

¹⁹ A. Micewski, *Kościół...* op. cit., s. 64.

²⁰ AP Siedlce, Wydział ds. Wyznań, k.161, *Notatka ze spotkania I sekretarza KW PZPR Zofii Grzebisz-Nowickiej i wojewody siedleckiego Mariana Woźniaka z Biskupem Siedleckim Janem Mazurem w dniu 16 V 1979 r. przed pierwszą pielgrzymką do Polski papieża Jana Pawła II.*

²¹ Ibidem, *Notatka ze spotkania Mariana Woźniaka wojewody siedleckiego z Biskupem Diecezji Siedleckiej Janem Mazurem w dniu 23 lipca 1979r.*, k. 175.

²² A. Friszke, *Polska...* op. cit., s. 355.

²³ „WDP” 1979, Nr 10, „Słowo Biskupa Siedleckiego na temat katechizacji”.

warunków poszczególnych diecezji. W latach 1975-1989 Kościół podejmował następujące tematy, wokół których duchowni koncentrowali swój, przeważnie trzyletni wysiłek:

- „Humanizm chrześcijański” (1976-1978), chrześcijańska wizja człowieka, człowiek w świecie współczesnym i jego zadania w środowisku;
- „Ewangelizacja a rodzina Polska” (1979-1980), rodzina domowym Kościołem, rodzina w dziele młodego pokolenia;
- „Chrystus obecny wczoraj i dziś przez wiarę, nadzieję i miłość” (1982-1984);
- „Przygotowywanie do Krajowego Kongresu Eucharystycznego (1985-1987), odrodzenie moralne człowieka i narodu;
- „Troska Kościoła – człowiek odkupiony w Chryście” (1988-1990), Chrystus daje sens, godność i świętość życia człowieka²⁴.

Jak widać z przedstawionych tematów, w działalności Kościoła w tym okresie, dominowała zarówno troska o życie duchowe człowieka jak i sprawy całego narodu. W celu dostosowania wskazań ogólnopolskich do warunków diecezjalnych, biskup siedlecki organizował rekolekcje dla księży, poświęcone omówieniu programu duszpasterskiego na dany rok. Spotkania te, zdaniem wielu księży, przyczyniały się także do jedności ich działania duszpasterskiego²⁵. Treści przyjętego programu były przekazywane wiernym przez homilię i kazania. Ważne miejsce w ich przekazywaniu odgrywały rekolekcje adwentowe i wielkopostne. Każdego roku biskup kierował na czas adwentu i wielkiego postu listy pasterskie, w których wskazywał, w jaki sposób przeżyć ten szczególny czas odwołując się do zadań, jakie Kościół stawiał przed wiernymi w danym roku. W 1975r. w list pasterski na wielki post dotyczył modlitw w intencji trzeźwości narodu, natomiast w 1980r. roli rodziny w wychowaniu dzieci i młodzieży²⁶.

W czasie strajków robotniczych w sierpniu 1980 roku Kościół otoczył opieką duszpasterską protestujących robotników. 27 sierpnia 1980 roku Episkopat Polski wyraził im swoje uznanie oraz udzielił swojego poparcia. Podkreślono w tym stanowisku także, iż warunkiem pokoju społecznego jest poszanowanie niezbywalnych praw narodu, a wśród nich prawa do zrzeszania się w związkach zawodowych. Głos ten współbrzmiał z postulatami robotników strajkujących w kraju²⁷. Bezpośrednia pomoc Kościoła dla NSZZ „Solidarność” polegała na delegowaniu doradców, udostępnianiu bazy lokalowej, posługi religijnej w miejscach masowego protestu. W związkach zawodowych i w odnawiającym się ruchu związkowym, opartym na katolickiej nauce społecznej, Kościół widział nadzieję na rozwiązanie wielu problemów w kraju. Złożona sytuacja w kraju zmuszała Kościół do

²⁴ J. Józwick, Wydział Duszpasterski, s.37-44,[w:] „Magnificat Anima Mea”, Siedlce 1995.

²⁵ „WDP” 1977, Nr 12, s.327-332, *Rekolekcje dla kapłanów w Seminarium Duchownym*.

²⁶ „WDP”1975, Nr 2, s. 51,*List Pasterski Biskupa Siedleckiego na Wielki Post*.

²⁷ „WDP”1980, Nr. 2, s. 47, *List Pasterski Biskupa Siedleckiego na Wielki Post*.

²⁷ „Tygodnik Powszechny” 1980, nr 36, s. 1.

włączania się w społeczne problemy, zwłaszcza robotników i rolników. Kapłani i biskupi wzywali do porozumienia, apelowali o spokój, a także o odpowiedzialność narodu i szacunek dla każdego obywatela²⁸.

W tym trudnym dla Polski i Polaków okresie, w celu rozbudzenia życia religijnego w diecezji, ksiądz bp Jan Mazur podjął decyzję o zorganizowaniu peregrynacji obrazu Matki Bożej Kodeńskiej do wszystkich parafii²⁹. Nawiedzenie poprzedzone kilkudniowymi misjami rozpoczęło się 19 kwietnia 1980 roku i trwało do 13 lipca 1981 roku. Na powitanie i pożegnanie obrazu do każdej parafii przybywali na zmianę ks. bp ordynariusz Jan Mazur i ks. bp pomocniczy Wacław Skomorucha. Wielkie znaczenie tego wydarzenia w życiu religijnym oddaje poniższy cytat, będący fragmentem listu biskupa do wiernych z dnia 2 sierpnia 1981 roku: „Nawiedzenie było objawieniem się niepojętego miłosierdzia Bożego, Bożej dobroci i łaski. Było manifestacją poważnego pośrednictwa Najświętszej Dziewicy, Jej łaskawości i macierzyńskiego serca. Stało się okazją do wyrażenia naszej ludzkiej dobrej woli. Ta dobra wola zapisała się przede wszystkim przez udział w misjach i rekolekcjach nawiedzenia. Nie tylko w niedziele i święta, ale nawet w dniu ciężkiej i pilnej pracy nie zabrakło misjonarzom uważnych i gorliwych słuchaczy. W obliczu zbliżającego się dnia nawiedzenia ożywiły się serca nawet obojętne, wracali do ojca „synowie marnotrawni”, gasły waśnie i nienawiści, jednali się skłóceni przez lata sąsiedzi”³⁰.

Wielką stratą dla narodu i Kościoła była śmierć 28 maja 1981 roku prymasa Polski Stefana Wyszyńskiego. W całym kraju ogłoszono 30 dniową żałobę. Nowym prymasem 7 lipca został bp warmiński Józef Glemp. W tym roku żałoba okryła także parafię św. Stanisława. Zmarł ks. prałat Henryk Brzostowski, wieloletni dziekan i proboszcz parafii. Nowym proboszczem parafii św. Stanisława 15 sierpnia 1981 roku został ks. Mieczysław Łuszczynski³¹.

W sierpniu 1981 roku wyruszyła z Siedlec pierwsza piesza pielgrzymka na Jasną Górę, jej organizatorem był ks. Jan Cep. Uroczystemu rozpoczęciu pielgrzymki przewodniczył co roku Ordynariusz Podlaski Jan Mazur. Ksiądz biskup całym sercem błogosławił pielgrzymów, odwiedzał ich na trasie i głosił słowo Boże, przypominając, że „pielgrzymka jest wyrazem wiary, umartwienia i pokuty oraz wdzięczności, aktem na wskroś religijnym mającym na celu uwielbienie Boga”³². Cała pielgrzymka obejmująca 25 grup, liczyła prawie 10 tysięcy uczestników, wśród których przeważała młodzież³³. Sądząc po liczbie uczestników, należy podkreślić, że Piesza

²⁸ A. i A. Anusz, *Samotni wśród wiernych*, Warszawa 1994, s. 90-91.

²⁹ „WDP” 1980, Nr 6, s. 179, *Komunikat Biskupa Siedleckiego o Nawiedzeniu Obrazu Matki Bożej w parafiach Diecezji Podlaskiej*.

³⁰ „WDP” 1981, nr 8, s. 1-2.

³¹ D. Mączka, *Kościół św. Stanisława 1532-2000*, Siedlce 2001, s. 37.

³² Ibidem, s. 72.

³³ „WDP”, 1985, Nr 9-10, s. 286, *Komunikat Biskupa Siedleckiego w sprawie V Pieszego Pielgrzymki Podlaskiej na Jasną Górę*.

Podlaska Pielgrzymka na Jasną Górę była ważnym wydarzeniem religijnym w diecezji.

W ciężkich latach stanu wojennego wprowadzonego 13 grudnia 1981 roku Kościół włączył się aktywnie w akcje pomocy dla internowanych i uwięzionych. W kościołach udzielano pomocy rodzinom internowanych działaczy „Solidarności”, informowano o uwięzionych. Biskup Jan Mazur, poinformowany osobiście przez komisarza wojskowego o wprowadzeniu stanu wojennego, już 14 grudnia w godzinach rannych przybył do wojewody siedleckiego Zdzisława Żałobki z prośbą o spowodowanie zwolnienia internowanych członków „Solidarności”, zwłaszcza tych o złym stanie zdrowia. Wojewoda zobowiązał się prośbę biskupa przedłożyć władzom wojskowym³⁴. W czasie kolejnego spotkania z wojewodą w dniu 21 grudnia biskup domagał się zapewnienia internowanym właściwych warunków życia oraz umożliwienia dostarczenia im ciepłej odzieży i paczek pochodzących ze zbiórek w kościołach. Troskę biskupa o los internowanych osób najpełniej oddaje poniżej fragment listu przekazanego wojewodzie: [...] Wraz z wprowadzeniem stanu wojennego internowano wiele osób z terenu diecezji. Internowanie nastąpiło w różnych okolicznościach. Dochodzą informacje, że nie zawsze internowani byli zabezpieczeni przed zimnem. Znajdowali się wśród nich ludzie chorzy.

W związku z zaistniałą sytuacją zwracam się do Pana Wojewody z uprzejmą prośbą o podjęcie starań, ażeby ludzie chorzy i ojcowie rodzin pozostających w wyjątkowo trudnych warunkach, co rychlej zostali zwolnieni.

Ze względu na ostrą zimę internowani powinni być zaopatrzeni w ciepłą odzież, a z okazji Świąt Bożego Narodzenia otrzymać paczki żywnościowe. O umożliwienie tego również bardzo proszę.[...]³⁵.

Zgodę na dostarczenie internowanym paczek i ciepłej odzieży, władze kościelne otrzymały od komisarza wojskowego, dopiero 6 stycznia 1982r. roku. Biskup odwiedzał obozy dla internowanych. 31 stycznia 1982 roku odprawił dla nich, w ich miejscu odosobnienia, pierwszą Mszę Świętą. Ciągłe ponawiał prośby do władz o zwolnienie internowanych. 4 lutego 1982 roku zwrócił się o zwolnienie Wiesława Ozgi i Sławomira Musieja ze względu na ich stan zdrowia oraz młodocianego Witolda Bobryka, 17 lutego podobną prośbę skierował w sprawie Andrzeja Pelca i Jerzego Kucharuka. Jednak władze stanu wojennego pozostawały obojętne i nie wyrażały zgody na zwolnienia internowanych. Dopiero kolejna prośba biskupa z 4 marca 1982 roku w sprawie zwolnienia z internowania Edwarda Drygiela została uwzględniona i decyzja o jego internowaniu została uchylona³⁶. Jak z po-

³⁴ AP Siedlce, Wydział ds. Wyznań, *Notatka ze spotkania Zdzisława Żałobki wojewody siedleckiego z biskupem Janem Mazurem w dniu 14 grudnia 1981 r.*, k. 226.

³⁵ ADS, Akta Kurii Diecezjalnej Siedleckiej czyli Podlaskiej, Korespondencja z władzami, nr porz.24, t.II, *List Biskupa Jana Mazura do Wojewody Siedleckiego*.

³⁶ Ibidem, *Listy Biskupa Jana Mazura do Wojewody Siedleckiego w sprawie zwolnienia osób internowanych*.

wyższego wynika, osoby represjonowane przez system komunistyczny, znajdowały w Kościele nie tylko duchowe wsparcie, ale również materialną pomoc. Działalność biskupa Jana Mazura w obronie internowanych zasługuje na najwyższe uznanie.

Kościoły w Siedlcach były także miejscem licznych spotkań działaczy opozycji demokratycznej. W kościele św. Stanisława przebywali: Jarosław Kaczyński, Leszek Moczulski, Wiesław Chrzanowski, Marian Piłka i Krzysztof Tchórzewski. W siedleckich kościołach występowali także artyści, m.in. Maja Komorowska, Zbigniew Zapasiewicz, Jan Englert³⁷.

Kościół powiększał swój autorytet moralny i pozycję polityczną, rosła jego rola mediacyjna. Im bardziej pogłębiały się kłopoty polityczne i gospodarcze w kraju, tym bardziej władza starała się o poprawne stosunki z Kościołem. W 1981 roku odbywały się liczne spotkania najwyższych władz partyjnych z kierownictwem Episkopatu³⁸. W Siedlcach, w tym roku, odbyło się pięć spotkań władz wojewódzkich z biskupem siedleckim, w czasie których omawiano trudną sytuację społeczno-polityczną w województwie. Biskup wskazywał na gwałtownie pogarszające się warunki życia polskich rodzin, domagał się wydania zgody na budowę kościołów w Siedlcach. Wojewoda natomiast informował biskupa, że zdaniem władz, niektórzy księża zamiast łagodzenia fali niepokoju społecznego swoimi kazaniami podsycają niezadowolenie i tym samym hamują proces stabilizacji. Wręcz sugerował swojemu rozmówcy, że „misją duchownego winno być łagodzenie napięć społecznych, a nie podżeganie wrogich nastrojów”. Władze chcąc pozyskać przychylność Kościoła wydały pozwolenie na budowę kościoła w dzielnicy Rozkosz i kaplicy na cmentarzu Janowska³⁹. Po delegalizacji „Solidarności” Kościół wzywał władze państwowe i przedstawicieli środowisk robotniczych do wspólnego poszukiwania dróg wyjścia z trudnej sytuacji kraju, w trosce o dobro narodu i państwa⁴⁰.

Rok 1982 był czasem jubileuszu 600-lecia obecności Maryi na Jasnej Górze w cudownym obrazie. Z tej racji kopia tego obrazu, przez siedem pierwszych dni lipca, przebywała w katedrze siedleckiej. Każdego dnia przybywały z całej diecezji grupy ludzi na modlitewne czuwanie, dla których był to czas odnowy duchowej i zawierzenia Matce Bożej. W tym roku w adwencie rozpoczęło się nawiedzenie rodzin przez obraz Matki Bożej Częstochowskiej. Każda rodzina zanosila obraz do swego domu, by tam modlić się i rozważać swoje zadania. Rok 1983 można nazwać także rokiem maryjnym. W dniach 12-19 maja odbyła się peregrynacja obrazu Matki Bożej Częstochowskiej do głównych miast diecezji. 17 maja obraz nawiedził

³⁷ D. Mączka, *Kościół Św. Stanisława...*, s.39.

³⁸ A. Czubiński, *Dzieje najnowsze Polski. Polska Ludowa 1944 – 1989*, Poznań 1992, s. 581.

³⁹ AP Siedlce, Wydział ds. Wyznań. *Notatki ze spotkań Wojewody Siedleckiego z Biskupem Janem Mazurem w dniu 13 III 1981r.*, k.198; w dniu 28 III 1981r., k. 207; w dniu 18 X 1981 r., k. 210; w dniu 14 XII 1981r., k.227.

⁴⁰ A. i A. Anusz, *Samotni...*, s. 221.

katedrę siedlecką⁴¹.

Wyrazem rozwoju życia religijnego w Siedlcach było budownictwo sakralne. Wzrost liczby ludności i powstanie nowych dzielnic mieszkaniowych powodowały konieczność tworzenia nowych parafii i budowania nowych kościołów. Już w 1974 roku Kuria Diecezjalna zwróciła się do prezydenta Siedlec o uwzględnienie w planach rozbudowy miasta, potrzeb wiernych i wyodrębnienia na osiedlach mieszkaniowych placów pod budowę kościołów. Biskup bowiem stał na stanowisku, że „droga do kościoła nie może być trwać dłużej niż 20 minut”⁴². Władze wojewódzkie bardzo długo nie reagowały na wnioski Kurii w sprawie utworzenia nowych parafii i wydania zgody na budowę kościołów. Dopiero wydarzenia sierpniowe z 1980 roku i konieczność pozyskania Kościoła do łagodzenia napięć społecznych spowodowały, że stanowisko władz w sprawie budownictwa sakralnego uległo zmianie. 24 kwietnia 1981 roku wojewoda siedlecki wyraził zgodę na utworzenie na osiedlu Rozkosz Parafii pw. Św. Teresy od Dzieciątka Jezus. W związku z tym biskup Jan Mazur przywrócił moc wiążącą dekretu Biskupa Siedleckiego z 28 kwietnia 1931 roku i z dniem 1 lipca 1981 roku erygował ponownie parafię pw. św. Teresy od Dzieciątka Jezus przy ul. Garwolińskiej 19. Trudności z nabyciem placu pod budowę kościoła nie pozwoliły stworzyć parafii erygowanej pierwotnie w tym miejscu w 1931 roku. W 1981 roku parafia ta została wydzielona z południowych terenów parafii katedralnej i parafii św. Stanisława. Jej prowadzenie powierzono Zgromadzeniu Księży Misjonarzy Oblatów Maryi Niepokalanej. Ponieważ parafia nie posiadała własnej świątyni, do czasu wybudowania nowego kościoła, wierni korzystali z posług duszpasterskich i religijnych sprawowanych w kaplicy klasztornej Zgromadzenia Misjonarzy przy ulicy Chmielnej. Proboszczem parafii w 1982 roku został ojciec Stanisław Toman. Kościół parafialny wraz z klasztorem w stylu współczesnym został wybudowany w latach 1985-1989⁴³.

Władze diecezjalne w związku z powstaniem osiedla Tysiąclecia przystąpiły także do reaktywowania parafii pw. św. Józefa. Parafia ta pierwotnie erygowana w 1931 roku, z uwagi na trudności z nabyciem placu pod budowę kościoła, nie została utworzona. Po uzyskaniu w 1983 roku pozwolenia władz wojewódzkich na budowę kościoła i placu o powierzchni 1,5 ha przy ul. Marchlewskiego (obecnie Sokołowskiej) ks. bp Jan Mazur dekretem nr 1817/83 z dniem 1 stycznia 1984 roku erygował parafię pw. św. Józefa. Powstała ona z północnej części terytorium parafii katedralnej i parafii św. Stanisława. Proboszczem nowej parafii został ks. prałat dr Leon Balicki, a jego najbliższymi współpracownikami: ks. Roman Banasiewicz, ks. Sylwester Borkowski, ks. Kazimierz Niemirka a także dom zakonny Sióstr Małych Misjonek Miłosierdzia. 14 czerwca 1984 roku ks. bp Jan Mazur na

⁴¹ A. Grześkowiak, *Matka wędrująca...*

⁴² ADS, Akta Kurii Diecezjalnej Siedleckiej czyli Podlaskiej, Korespondencja z władzami, nr porz. 24, t. II.

⁴³ ADS, Akta Parafii Św. Teresy, dział IV, nr porz. 12, t. I.

placu budowy przy ołtarzu polowym odprawił pierwszą Mszę św. Od tego dnia przy tym ołtarzu, bez względu na warunki atmosferyczne, odprawiane były nabożeństwa, które gromadziły liczne rzesze wiernych z osiedla Tyśiąclecia. Jesienią 1984 roku rozpoczęto budowę kaplicy drewnianej i domu parafialnego⁴⁴.

Z ważniejszych wydarzeń o charakterze religijnym w kolejnych latach należy wymienić drugą peregrynację obrazu Matki Bożej Częstochowskiej do wszystkich parafii diecezji. Nawiedzenie to było związane z nadchodzącym jubileuszem drugiego tysiąclecia chrześcijaństwa i miało służyć pogłębieniu przez wiernych prawd wiary oraz ożywić wśród nich pobożność maryjną. Każda parafia na nawiedzenie przygotowywała się przez misje, które w większych parafiach trwały nawet osiem dni. Przeprowadzali je misjonarze z dziesięciu zakonów. Czas nawiedzenia, zdaniem wielu księży, był czasem powrotu do Boga wielu ludzi⁴⁵.

Kościół odgrywał także wielką rolę w konsolidacji społeczeństwa siedleckiego wokół wartości patriotycznych i narodowych. Kościoły były nie tylko miejscem sprawowania kultu, ale także ośrodkami, w których miały miejsce ważne uroczystości o charakterze patriotycznym. Z inicjatywy ks. Łuszczyńskiego powstał Społeczny Komitet Obchodów Świąt Narodowych. Msze św. za Ojczyznę gromadziły ogromne rzesze wiernych. W kościołach obchodzono, zakazane przez władze, rocznice wydarzeń narodowych. Każdego roku, w kolejne rocznice odzyskania niepodległości przez Polskę i rocznicę wybuchu powstania warszawskiego odprawiane były nabożeństwa z licznym udziałem wiernych⁴⁶. W salach parafialnych i kościołach dziennikarze, pisarze, naukowcy, znani z niezależnych poglądów, prowadzili wykłady na tematy historyczne i społeczne. W 1984 roku, w kościele św. Stanisława po Mszy św., w dniu 11 listopada w rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę prof. Nieduszyński z PAN przedstawił wykład na temat odzyskania niepodległości przez Polskę w 1918 roku i wojny polsko-bolszewickiej w 1920 roku. W wielu kościołach fundowano tablice upamiętniające wybitne postacie II Rzeczypospolitej i Polski Podziemnej. Organizowano tygodnie kultury chrześcijańskiej, które stały się ważną formą budowania więzi Kościoła z twórcami, także z tymi, którzy nie podkreślali swojej religijności⁴⁷. Pierwszy Tydzień Kultury Chrześcijańskiej w Siedlcach został zorganizowany w dniach 21-28 kwietnia 1985 roku. Przebiegał on pod hasłem „Czuwam – to znaczy także: czuję się odpowiedzialny za to

⁴⁴ ADS, Akta Parafii św. Józefa w Siedlcach, dział IV, nr porz. 37, t. I; L. Balicki, *Dzieje Parafii p.w. Św. Józefa w Siedlcach na przestrzeni lat 1931-1988*, Siedlce 1992, s. 10-13; E. Jarmoch, *Religie – Świątynie – Wyznawcy*, [w:] *Siedlce 1448-1995*, Siedlce 1996, s. 267.

⁴⁵ „WDP” 1985, Nr 4-5, *List Pasternski Biskupa Siedleckiego w sprawie II Peregrynacji Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*; A. Lazarówic, *Uroczystość nawiedzenia w Diecezji Siedleckiej*, „Słowo Powszechnie” 1985, nr 20, s. 4; ks. R. Borkowski, *Dobrze zasłużyłaś się Pani Jasnogórska dla Podlasia*, „WDP”, 1986, Nr 4-5.

⁴⁶ Archiwum Parafii Ducha Świętego w Siedlcach, *Ogłoszenia Parafialne*.

⁴⁷ D. Mączka, *Kościół...*, s. 43.

wielkie wspólne dziedzictwo, któremu na imię Polska". W czasie jego trwania odbywały się wykłady i odczyty m.in. doc. dr. hab. Jerzego Świecka z UMCS nt. „Religijne aspekty twórczości Czesława Miłosza”. Poezję maryjną w kościołach recytowały Maja Komorowska i Ewa Skarżanka⁴⁸. W latach 80. w parafii św. Stanisława stworzono bibliotekę, w której znalazły się książki o tematyce religijnej. Było to o tyle ważne i potrzebne, że ówczesne biblioteki szkolne i publiczne nie mogły dokonywać zakupu takiej literatury. Zakupiono i udostępniono w tej bibliotece także czasopisma „Więź”, „Znak”, „Przegląd Katolicki”⁴⁹. Pogłębieniu wiedzy religijnej, a także prezentowaniu odczytów i prelekcji o tematyce historycznej służyła działalność Klubu Inteligencji Katolickiej, który powstał w Siedlcach 10 czerwca 1983 roku. Kapelanem klubu był ks. dr Henryk Tomasik.

Kościół siedlecki zawsze był głęboko przejęty troską o trzeźwość ludzi. Szczególną uwagę zwracali księża na wychowanie w trzeźwości dzieci i młodzieży. Biskup siedlecki był przewodniczącym Komisji Episkopatu ds. Trzeźwości. W swoich listach pasterskich nieustannie tłumaczył, że największym zagrożeniem dla bytu narodu, poszczególnych rodzin i osób jest pijaństwo i alkoholizm. Wskazywał przy tym na skuteczny sposób wyjścia z rozpaczy: „przez abstynencję wielu do trzeźwości wszystkich”. Dorosłych upraszał, aby zachowali abstynencję od alkoholu przynajmniej w adwencie i wielkim poście oraz w miesiącu sierpniu. W liście do wiernych w lipcu 1985 roku ks. bp napisał: „Drodzy Diecezjanie, proszę Was bardzo gorąco, niech Wasza całkowita abstynencja od alkoholu w tym symbolicznym miesiącu sierpniu będzie dla Was sprawdzianem umiłowania Kościoła i ojczyzny”⁵⁰.

Specjalne komunikaty kierował ordynariusz siedlecki również do kapłanów i katechetów, w których pragnął obudzić potrzebę wychowania do trzeźwości dzieci i młodzieży przez pielęgnowanie przyrzeczeń pierwszokomunijnych przedłużanych do 21 roku życia. W tym celu, w grudniu 1980 roku, wydał specjalne zarządzenie, w którym napisał: „W obliczu szerzącego się w mojej ojczyźnie alkoholizmu i pijackich obyczajów, które niszczą fundamenty moralności i kultury chrześcijańskiej, a nawet zagrażają samej egzystencji narodu, polecam wszystkim kapłanom Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej, co następuje:

1. Kapłani nie mogą przyjmować poczęstunku alkoholem nawet w najmniejszych ilościach podczas kolędy, czy na innych uroczystościach religijnych.
2. Kapłani mają odmawiać pogrzebu chrześcijańskiego osobom, które rozpijają innych, prowadząc nielegalną sprzedaż alkoholu.
3. Kapłani winni stanowczo domagać się od wiernych, aby nie poda-

⁴⁸ W. S., *1 Tydzień Kultury Chrześcijańskiej w Siedlcach*, „Słowo Powszechne”, 1985, nr 20, s. 3.

⁴⁹ D. Mączka, *Kościół...*, s. 78.

⁵⁰ J. Gomółka, *Duszpasterstwo trzeźwości*, [w:] *Magnificat Anima Mea*, Siedlce 1995, s. 102.

wali alkoholu pod żadną postacią na przyjęciu rodzinnym z racji chrztu św., pierwszej komunii św., pogrzebu, a także przed wyjazdem do ślubu.

4. Kapłanów, rodziców i wychowanków oraz wszystkich wierzących w Boga i miłujących ojczyznę usilnie zachęcam, aby odważnie i wielkodusznie złożyli ofiarę całkowitego wyrzeczenia się napojów alkoholowych. Niech przez swoją abstynencję staną się podporą dla słabych, wyrzutem dla pijących, a pokutą i wynagrodzeniem Panu Bogu za nieumiarkowanych [...]”⁵¹.

Opisane w powyższym cytacie zalecenia najpełniej oddają troskę biskupa o trzeźwość mieszkańców Siedlec i całej diecezji. Nieustępliwie domagał się ksiądz biskup od władz świeckich przestrzegania Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi z 26 października 1982 roku. W liście do wojewody siedleckiego w styczniu 1984 roku apelował biskup o zlikwidowanie punktów sprzedaży alkoholu przekraczających przewidzianą ustawą normę.

Kościół katolicki za podstawową formę swego duszpasterstwa uważał także działalność charytatywną. Jej prowadzenie, po rozwiązaniu przez władzę w 1950 roku Caritas było utrudnione i zmuszało Kościół do szukania innych form pracy dobroczynnej. W kościele siedleckim można wyróżnić dwa okresy w działalności charytatywnej: pierwszy do 1981 roku i drugi w latach 1982-1989. Pierwszy okres charakteryzował się prowadzeniem tej działalności w ramach duszpasterstwa ogólnego. Kapłani prowadzili działalność charytatywną w parafiach oraz tworzyli zespoły ludzi wrażliwych na potrzeby innych i chętnych do niesienia im pomocy. W taki sposób powstały grupy pracowników charytatywnych, którzy zanosili potrzebującym do ich domów dary zebrane w kościele. Wprowadzenie stanu wojennego w 1981 roku zdecydowanie zmieniło warunki i sposób prowadzenia działalności charytatywnej. Jednego dnia wielu ludzi zostało internowanych, a ich rodziny zostały pozbawione środków utrzymania. W celu przyścia tym ludziom z pomocą, biskup siedlecki powołał Społeczny Komitet Pomocy, który organizował pomoc materialną, prawną i duchową osobom represjonowanym i ich rodzinom. Dużą rolę w niesieniu pomocy odegrały żeńskie zgromadzenia zakonne. Do Kościoła przychodziły dary dla Polaków z krajów Europy Zachodniej i Ameryki Północnej. Kościół nie mając odpowiednich magazynów, urządzeń do rozładunku, podjął się przyjmowania i rozdawnictwa tych darów, wśród których przeważała żywność, odzież, buty, lekarstwa, sprzęt medyczny i środki czystości. Szczególną troską Kościoła byli objęci chorzy. Dla nich działały specjalne apteki, w których otrzymali bezpłatnie lekarstwa z darów. Ksiądz biskup przekazywał szpitalom na terenie diecezji cenną aparaturę medyczną. Prowadzenie w tym trudnym okresie działalności charytatywnej było wielkim wysiłkiem Kościoła, duchowieństwa i wiernych. Dzięki tej działalności, wiele tysięcy rodzin otrzymało skuteczną pomoc pozwalającą im przetrwać te ciężkie czasy. W

⁵¹ Ibidem, s. 107.

maju 1989 roku Sejm uchwalił ustawę przywracającą Kościołowi osobowość prawną, która pozwoliła także na wznowienie działalności Caritas Polska⁵².

Istnienie w Siedlcach wyższej uczelni i szkół pomaturalnych powodowało, że w działalności Kościoła ważne miejsce zajmowało duszpasterstwo akademickie. Diecezjalnymi duszpasterzami akademickimi byli kolejno: ks. dr Stefan Kornas, ks. Zbigniew Chaber i ks. dr Henryk Tomasik. Katecheza akademicka koncentrowała się wokół następujących zagadnień: problematyka dogmatyczna, moralna, biblijna, filozoficzno-światopoglądowa, problemy związane z pracą nad sobą oraz elementy katolickiej nauki społecznej. W jej ramach prowadzone były także przygotowania do sakramentu małżeństwa. Młodzież akademicka uczestniczyła również w wieczorach modlitwy, nabożeństwach maryjnych i rekolekcyjnych. W tygodniu poprzedzającym święta Bożego Narodzenia odbywały się spotkania opłatkowe studentów. W okresie wakacyjnym były organizowane obozy studenckie. Młodzież akademicka chętnie brała udział w Podlaskiej Pieszej Pielgrzymce na Jasną Górę⁵³.

Katechizacja dzieci i młodzieży w omawianym okresie była prowadzona w pomieszczeniach parafialnych i prywatnych, wynajmowanych przez rodziców. Uczniowie przychodzili na lekcję religii przed lub po zajęciach w szkole, co powodowało, że ich prowadzenie było ogromnym wysiłkiem ze strony rodziców i duszpasterzy. Trudności z tym związane najpełniej oddaje poniżej cytat, będący fragmentem „Słowa Biskupa Siedleckiego na temat katechizacji”: „[...] Otóż brakuje nam odpowiedniej ilości kapłanów. W miastach wypada po 30 godzin katechezy tygodniowo na jednego kapłana. Potrzeba więcej uczących i sal katechetycznych, których jeszcze brakuje.[...] Brakuje nam nie tylko odpowiedniej ilości sal i wykładowców, co stwarza poważne trudności, lecz jeszcze większe powstają z winy szkoły, gdzie często zmieniające się plany zajęć, organizowane kółka zainteresowań i zajęcia pozalekcyjne poważnie utrudniają dzieciom zdobywanie wiedzy religijnej”⁵⁴.

Ważną wychowawczą akcją Kościoła był „Ruch Światło – Życie”, organizujący spotkania rekolekcyjne dla dzieci i młodzieży nazywane „oazami”. Oprócz systemu oaz wakacyjnych Ruch wypracował także inne formy działalności takie, jak: weekendowe rekolekcje, domowy Kościół. W latach 1975-1989 w letnich oazach z parafii siedleckich uczestniczyło 1 324 dzieci i młodzieży, najwięcej, bo aż 712 z parafii św. Stanisława⁵⁵.

Życie religijne w Siedlcach rozwijało się. W 1985 roku istniały w mie-

⁵² J. Józwick, *Duszpasterstwo charytatywne Caritas Diecezji Siedleckiej*, [w:] *Magnificat Anima Mea*, Siedlce 1995, s. 123-128.

⁵³ H. Tomasik, *Duszpasterstwo akademickie*, [w:] *Magnificat Anima Mea*, Siedlce 1995, s. 139-146.

⁵⁴ „WDP” 1979, Nr 10, *Słowo Biskupa Siedleckiego na temat katechizacji*.

⁵⁵ M. Boruc, *Ruch Światło – Życie i liturgiczna służba ołtarza Diecezji Siedleckiej w latach 1968-1993*, [w:] *Magnificat Anima Mea*, Siedlce 1995, s. 192-197.

ście cztery parafie: Parafia Katedralna pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, Parafia pw. św. Stanisława BM, Parafia pw. św. Teresy i Parafia pw. św. Józefa. W parafii katedralnej, do której należało 16 tys. wiernych proboszczem był ks. Stanisław Biernat, a wikariuszami: ks. Józef Brzozowski, ks. Stanisław Wojteczuk, ks. Piotr Kordas, ks. Edward Jarmoch. Największą parafią w tym roku była parafia św. Stanisława, która liczyła 25 tys. wiernych. Proboszczem parafii był ks. Mieczysław Łuszczynski, wraz z nim działalność duszpasterską w parafii prowadzili księża wikariusze: ks. Jan Romaniuk, ks. Edward Molenda, ks. Sylwester Frąc, ks. Jerzy Górski i ks. Andrzej Kania. W Parafii św. Józefa działalność duszpasterską prowadzili: proboszcz ks. Leon Balicki oraz wikariusze: ks. Roman Banasiewicz, ks. Sylwester Borkowski, ks. Kazimierz Niemirka. Parafia liczyła 12 730 osób. Najmniejszą parafią, z 5 tys. wiernych, była parafia św. Teresy. Jej proboszczem był ks. Mieczysław Bajek⁵⁶. W dalszym ciągu działalność duszpasterską i charytatywną prowadziły zakony i zgromadzenia. Ze zgromadzeń męskich byli to ojcowie oblaci przy parafii św. Teresy. Ze zgromadzeń żeńskich należy wymienić: Zakon Sióstr Benedyktynek, Zgromadzenie Sióstr Posługującym Ubogim, Zgromadzenie Sióstr Małych Misjonarek Miłosierdzia, Zgromadzenie Sióstr Służek Najświętszej Maryi Panny, Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo oraz Zgromadzenie Sióstr „Jedność”⁵⁷.

W całym Kościele można było zauważyć wzmożoną akcję duszpasterską na rzecz powołań. Wysiłki duszpasterskie zmierzały do uświadomienia wiernym ich wielkiej roli w budzeniu i wychowywaniu nowych powołań kapłańskich i zakonnych. We wszystkich parafiach były przeprowadzone rekolekcje w intencji powołań kapłańskich. Szczególnym czasem modlitwy o powołania była czwarta niedziela po Wielkanocy i następujący po niej tydzień modlitw o powołania. Każdego roku w niedzielę modlitw o powołania, klerycy Wyższego Seminarium Duchownego wyjeżdżali do poszczególnych parafii i głosili kazanie o tematyce powołaniowej⁵⁸.

W działalności duszpasterstwa rodzin zwracano uwagę na chrześcijańskie pogłębianie życia małżeńskiego i przygotowanie młodzieży do sakramentu małżeństwa. Temu celowi służyła trzyletnia katechizacja młodzieży pozaszkolnej. W kazaniach występowano bardzo zdecydowanie w obronie życia nienarodzonych dzieci⁵⁹.

W 1986 roku misjonarze z Zakonu Dominikanów przeprowadzili w siedleckich kościołach misje nawiedzenia obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. W czasie nawiedzenia Maryja w obrazie odwiedziła 257 parafii diecezji oraz kaplice pięciu zakonów żeńskich. „Każde jej przybycie do parafii

⁵⁶ *Katalog duchowieństwa i parafii Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*, Siedlce 1995, s. 59-70.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 231.

⁵⁸ J. Górski, *Duszpasterstwo powołaniowe*, [w:] *Magnificat Anima Mea*, Siedlce 1995, s. 26-27.

⁵⁹ E. Jarmoch, *Duszpasterstwo rodzin*, [w:] *Magnificat Anima Mea*, Siedlce 1995, s. 51-60.

było radością dla bogobojnych, nadzieją dla obciążonych winą i wstrząsem dla zatwardziałych grzeszników” – podkreślił w homilii kończącej nawiedzenie kard. Henryk Gulbinowicz⁶⁰. W tym roku, w miejscowości Dąbrówka-Wyłązy koło Siedlec, wmurowano kamień węgielny pod budowę nowego gmachu Wyższego Seminarium Duchownego. Istniejące seminarium w Siedlcach, z uwagi na rosnącą liczbę kleryków, było zbyt ciasne. Fundatorem nowego seminarium był ks. dr Antoni Chojecki, kapłan podlaski mieszkający długie lata w USA⁶¹.

Rozwój ludnościowy Siedlec, powstawanie nowych osiedli mieszkaniowych powodowało konieczność powstawania kolejnych nowych parafii i budowania nowych kościołów. Biorąc pod uwagę potrzeby religijne i duszpasterskie wiernych z dzielnicy osiedla Warszawska biskup siedlecki erygował z dniem 8 grudnia 1987 roku parafię pw. Bożego Ciała przy ulicy Monte Cassino 36. Parafia została wydzielona z parafii katedralnej i św. Teresy. Pierwszym proboszczem parafii został wikariusz parafii katedralnej ks. Stanisław Wojteczuk, który przy pomocy wiernych wybudował tymczasową kaplicę do prowadzenia działalności duszpasterskiej⁶². Także na obszarze parafii św. Stanisława, istniejący kościół okazał się za mały, aby sprostać potrzebom duszpasterskim ponad trzydziesto tysięcy społeczności wiernych. Dlatego też w 1985 roku Kuria Diecezjalna wielokrotnie zwracała się z prośbą do Urzędu Wojewódzkiego o wyrażenie zgody na utworzenie nowej parafii w południowo-wschodniej części miasta, w obrębie granic tej parafii. Jednak dopiero w lutym 1986 roku władze kościelne otrzymały zgodę na utworzenie nowej parafii w tej części miasta. Po jej otrzymaniu biskup wystąpił do władz wojewódzkich o wyrażenie zgody na budowę nowego kościoła na działce położonej w narożniku ulic: Obrońców Stalingradu (Brzeskiej) i Kasprzaka (Wyszyńskiego). Zgody na tę lokalizację nie otrzymał. Władze zaproponowały wybudowanie świątyni na obrzeżach osiedla w pobliżu ulicy Kleberga, na co nie zgadzały się władze kościelne. Należy dodać, że w tym czasie obowiązywał znacznie wydłużony tryb uzyskiwania decyzji lokalizacyjnych nowych kościołów. Musiały być podjęte odnośne uchwały Miejskiej i Wojewódzkiej Rady Narodowej. Nie czekając na dalsze rozstrzygnięcia w sprawie lokalizacji kościoła, 28 maja 1986 roku biskup wydał Dekret o utworzeniu parafii Ducha Świętego w Siedlcach, powierzając ją do czasu mianowania nowego proboszcza, w administrację proboszczowi parafii św. Stanisława. Utworzona parafia liczyła około 12 tys. wiernych. Z dniem 1 lipca 1987 roku na proboszcza nowo powstałej parafii biskup powołał wykładowcę z Wyższego Seminarium Duchownego ks. prałata dr Stefana Kornasa, który od razu podjął starania o zmianę, wskazanej przez Urząd Wojewódzki, lokalizacji budowy kościoła.

⁶⁰ M. Czardybon, *Zakończenie nawiedzenia Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*, „Słowo Powszechne” 1986, Nr 48, s. 3.

⁶¹ „WDP”, 1986, Nr 8, *Z życia Seminarium Duchownego*.

⁶² ADS, Akta Parafii św. Teresy, dział IV, nr porz. 12,t I, Dekret erekcji Parafii Bożego Ciała.

Przedstawił władzom opinię różnych ekspertów wskazujące wady i niedogodności otrzymanej lokalizacji budowy kościoła. Jednocześnie wystąpił z wnioskiem o przydzielenie terenu u zbiegu obecnych ulic: Brzeskiej i Prymasa Stefana Wyszyńskiego. Po długim oczekiwaniu parafia otrzymała zgodę na budowę świątyni i obiektów towarzyszących w proponowanym przez proboszcza miejscu. 22 maja 1988 roku w uroczystości Zesłania Ducha Św. ks. bp Jan Mazur poświęcił plac pod budowę kaplicy i odprawił przy ołtarzu połowym pierwszą Mszę Św. Przy którym od tej pory, bez względu na warunki atmosferyczne, licznie gromadzili się wierni tej parafii. W parafii księdza Kornasa wspierało trzech wikariuszy: ks. Stanisław Małek, ks. Waldemar Tkaczuk i ks. Tomasz Kostecki. Dzięki dużej pomocy mieszkańców parafii i pracowników Odlewni Staliwa „Stalchemak”, którzy wykonali i zamontowali wszystkie stalowe elementy konstrukcji oraz wykonali instalację elektryczną i wiele prac stolarskich, budowę kaplicy zakończono w grudniu tego roku. Rozpoczęto również budowę domu parafialnego. Tak szybkie tempo budowy było możliwe dzięki dużemu zaangażowaniu społeczności parafialnej. Jak podaje kronika parafialna, w latach 1988-1989, przy budowie kaplicy pracowało przeszło czterysta osób. Wyrazem religijności i dużego zaangażowania w sprawy Kościoła mieszkańców nowej parafii, były również ofiary składane na budowę kaplicy. Wielu emerytów i rencistów każdego miesiąca składało ofiary pieniężne, liczni wierni czynili to anonimowo⁶³. Ksiądz proboszcz, który pracę duszpasterską musiał łączyć ze zdobywaniem materiałów budowlanych i nadzorem nad placem budowy, w cotygodniowych ogłoszeniach parafialnych serdecznie dziękował wszystkim parafianom i przyjaciółom parafii za różnorodną pomoc duchową i materialną⁶⁴.

Z wydarzeń religijnych w 1988 roku należy odnotować Drugi Diecezjalny Kongres Eucharystyczny, który odbył się w dniach 26 czerwca - 3 lipca. W jego zakończeniu uczestniczył prymas Polski Józef Glemp. W tym roku uroczystie obchodzono także jubileusz 20-lecia rządów w diecezji biskupa ordynariusza Jana Mazura. Z tej okazji życzenia księdzu biskupowi osobiście złożyli przedstawiciele władz: Andrzej Ornat - I sekretarz KW PZPR, Stanisław Lewocik - przewodniczący WRN i Janusz Kowalski - wojewoda siedlecki. W czasie spotkania podkreślili oni dużą rolę Kościoła w rozwiązywaniu problemów społecznych w województwie oraz wskazali, że zdaniem władz, „zmniejszyła się liczba wystąpień i kazań księży zawierających wrogie akcenty przeciw ustrojowi socjalistycznemu w Polsce”⁶⁵.

Wielkim przeżyciem religijnym było powszechne nawiedzanie rodzin w poszczególnych parafiach przez małą kopię jasnogórskiego obrazu Matki

⁶³ ADS, Akta Parafii św. Stanisława w Siedlcach, dział II, nr porz.8, t. II. Kronika Parafii Ducha Świętego w Siedlcach, cz. I, s. 2-3.

⁶⁴ Archiwum Parafii Ducha Świętego w Siedlcach, *Ogłoszenia parafialne*.

⁶⁵ AP Siedlce, Wydział ds. Wyznań, *Notatka ze spotkania Andrzeja Ornata - I sekretarza KW PZPR, Stanisława Lewocika - Przewodniczącego WRN i Janusza Kowalskiego - Wojewody Siedleckiego z Biskupem Siedleckim Janem Mazurem w dniu 15. XI. 1988 roku*, k. 139.

Bożej. Kościół siedlecki pospieszył także z pomocą ofiarom trzęsienia ziemi w Armenii. 18 grudnia w każdej parafii przeprowadzono dla nich zbiórkę pieniędzy⁶⁶. W tym roku biskup poświęcił także, wybudowany przy ulicy Janowskiej, kościół pw. Miłosierdzia Bożego⁶⁷.

Podwyżki cen towarów i usług wprowadzone w 1988 roku spowodowały falę strajków, które zakończono dzięki pośrednictwu przedstawicieli Kościoła. Pogłębiający się kryzys gospodarczy, powszechne żądania legalizacji „Solidarności” zmusiły władzę do rozpoczęcia rozmów „okrągłego stołu”, przy którym zasiedli wspólnie przedstawiciele rządu i opozycji. W jego obradach, w charakterze obserwatorów, ze strony Kościoła uczestniczyli księża: Bronisław Dąbrowski i Alojzy Orszulik. W maju 1989 roku Sejm zgodnie z ustaleniami „Okrągłego stołu” uchwalił ustawy normujące stosunki państwo – Kościół. „Ustawa o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej” przywracała Kościołowi osobowość prawną. Druga ustawa przyjęta przez Sejm gwarantowała „poszanowanie wolności sumienia i wyznania”. Trzecia z przyjętych ustaw dotyczyła ubezpieczenia społecznego duchownych. Ustawy te w 45 roku istnienia PRL sankcjonowały prawnie istnienie Kościoła Katolickiego i przywracały duchownym należne im prawa⁶⁸. Władze PRL decydując się na przyjęcie tych ustaw liczyły zapewne, że Kościół zachowa względną neutralność w trakcie kampanii poprzedzającej kontraktowe wybory do parlamentu w dniu 4 czerwca 1989 roku. Duchowieństwo nie dało się jednak przekupić i na masową skalę udzieliło poparcia kandydatom „Solidarności”. 18 maja 1989 roku biskup Jan Mazur spotkał się z siedleckimi kandydatami Komitetu Obywatelskiego przy Przewodniczącym NSZZ „Solidarność” i udzielił im swego poparcia. Szczególnie istotna była pomoc księży przy zbieraniu pieniędzy na kampanię wyborczą i podpisów pod listami z poparciem obywateli oraz użyczenie pomieszczeń parafialnych na spotkania kandydatów z wyborcami. W dniu wyborów z ambon płynęły słowa zachęty do głosowania „na reprezentantów chrześcijańskiego światopoglądu szczerze zatroskanych o przyszłość Polski”⁶⁹. Poparcie duchowieństwa dla opozycji wywarło znaczący wpływ na wyborcze zwycięstwo „Solidarności” i tym samym przyczyniło się do upadku PRL.

W grudniu 1989 roku drugim sufraganiem Diecezji Siedleckiej został ks. Alojzy Orszulik, sekretarz Episkopatu Polski. Jego święcenia biskupie odbyły się w katedrze siedleckiej 8 grudnia 1989 roku. W tym roku odbyła się także inauguracja II Diecezjalnego Synodu Podlaskiego. Jego prace biegingy w dwóch nurtach. Pierwszy wyrażał się w podejmowaniu akcji duszpa-

⁶⁶ Archiwum Parafii Ducha Świętego w Siedlcach, *Komunikat Biskupa Siedleckiego do Duchowieństwa i Wiernych z dnia 16. XII. 1988 r.*

⁶⁷ Ibidem, *Komunikat Biskupa Siedleckiego w sprawie poświęcenia Kościoła pw. Miłosierdzia Bożego.*

⁶⁸ A. Micewski, *Kościół...*, s. 86.

⁶⁹ Archiwum Parafii Ducha Świętego w Siedlcach, *Ogłoszenia parafialne z dnia 04. 06. 1989 r.*

sterskich zmierzających do pogłębienia życia religijnego, drugi natomiast do opracowania norm, wskazań i formalnych zarządzeń dla działań duszpasterskich w diecezji⁷⁰.

Sumując życie religijne Siedlec, należy stwierdzić, że Kościół rzymskokatolicki odegrał ważną rolę w kształtowaniu postaw duchowych, patriotycznych, moralnych mieszkańców miasta, był miejscem kulturowania tradycji nie tylko religijnych, ale także patriotycznych i kulturowych. Dzięki przemyślanemu rozłożeniu akcentów religijnych i narodowych, działalność Kościoła sprawiła, że nastąpiło wielkie umocnienie mieszkańców w ich aspiracjach duchowych, wolnościowych i patriotycznych. Kościół wykazał, szczególnie w przełomowych momentach historii, swoją zdolność do pełnienia narodowego przywództwa. Dzięki niemu ludzie uzyskiwali głębszą podmiotowość i godność. Był jedyną, niezależną od władz, instytucją walczącą o prawa i godność człowieka.

Do ożywienia życia religijnego przyczyniało się powstawanie nowych parafii, budowa kościołów i kaplic, przez co ludzie mieli bliższą drogę do świątyń. Przybywało także kapłanów, którzy mogli więcej czasu poświęcać wiernym. Dobrze, mimo wielu trudności, rozwijało się budownictwo sakralne. W latach 1975-1989 wybudowano w Siedlcach dwa kościoły, rozpoczęto budowę kolejnych trzech oraz wybudowano cztery tymczasowe kaplice. Powstało sześć nowych domów parafialnych, które w sposób znaczny poprawiły warunki mieszkaniowe księży. Wybudowano cztery domy zakonne, kilka obiektów sakralnych zostało wyremontowanych⁷¹. Tak duża liczba obiektów kościelnych zbudowanych, rozbudowanych i wyremontowanych stała się trwałym, zewnętrznym świadectwem gorliwości i pracowitości duchowieństwa oraz życzliwości, ofiarności i pracowitości wiernych.

Religia odgrywała bardzo ważną rolę w życiu ludności miasta. Zaspokajała jej indywidualne potrzeby, stwarzała szanse oderwania się od trudnych spraw życia codziennego. Z kościołów płynęły słowa nadziei i otuchy. Szczególnie ci najbiedniejsi, znajdowali w nim pomoc i oparcie. Był Kościół także pomocą i oparciem dla wszystkich represjonowanych przez ówczesne władze. Dla władz polityczno-administracyjnych był liczącym się podmiotem życia politycznego o dużym autorytecie moralnym i poparciem społecznym. Przy czym, w omawianym okresie, jest dość widoczna ewolucja stosunku władz do Kościoła. Od krytyki jego działań w pierwszych latach badanego okresu, do uznania go za ważną siłę społeczną pod koniec lat 80.

Historia siedleckiego Kościoła nierozzerwalnie spleta się z dziejami miasta, a jego wpływ na życie mieszkańców należy uznać za dość znaczący. Wielką w tym zasługą biskupa Jana Mazura, który pełnił swe duchowe po-

⁷⁰ Ibidem, *List Biskupa Siedleckiego do Diecezjan w sprawie II Diecezjalnego Synodu Podlaskiego*.

⁷¹ T. Kulik, *Wydział Artystyczno-Architektoniczny*, [w:] *Magnificat Anima Mea*, Siedlce 1995, s. 213-229.

ślannictwo z ogromną gorliwością i poświęceniem. Zawsze spieszył, nie zważając na trud i zmęczenie, z posługą słowa i sakramentów. Często spotykał się z wiernymi i kapłanami, świadcząc wszędzie posługę miłości. Jego listy pasterskie były liczącym się instrumentem nauczania wiernych i ważnym głosem Kościoła w sprawach społecznych.

2. Inne wyznania

Województwo siedleckie charakteryzowało się ustabilizowaną strukturą wyznaniową. Zdecydowaną większość stanowili wyznawcy Kościoła rzymskokatolickiego. W społeczności siedleckiej były także inne wyznania: mariawityzm, prawosławie, protestantyzm, zielonoświątkowcy, świadkowie Jehowy, adwentyści dnia siódmego. Wszystkie te kościoły, jak podaje Krzysztof Mazur, skupiały w województwie siedleckim około 12 tys. wiernych⁷².

Najliczniej reprezentowany był ruch mariawicki, od 1935 roku podzielony na dwie niezależne organizacje kościelne. Kościół starokatolicki mariawitów w diecezji podlaskiej skupiał około 10 tys. wiernych na 25 tys. wszystkich członków tej społeczności w Polsce. Natomiast kościół katolicki mariawitów skupiał 107 wiernych na około 300 wyznawców w skali kraju. Największymi skupiskami mariawitów w Siedleckim były: Cegłów, Żeliszew, Wiśniew, Mińsk Mazowiecki i Żarnówka. Oba kościoły mariawickie utrzymywały zasadę dobrowolności duchownych w sprawie zachowania celibatu⁷³.

W Siedlcach było w omawianym okresie 57 wyznawców mariawityzmu, którzy nie mieli własnego kościoła i zmuszeni byli korzystać z sąsiednich parafii mariawickich w województwie siedleckim. Kościół ten rozwija kult maryjny i eucharystyczny. Odrzuca rzymskokatolicki dogmat nieomylności papieża⁷⁴.

Kolejną grupą wyznaniową w Siedlcach po katolikach i mariawitach byli prawosławni. W latach 70. było tylko 15 rodzin prawosławnych. Rodziny te napłynęły do Siedlec w okresie powstawania zakładów przemysłowych. Wyznawcy prawosławia nie mieli własnej cerkwi. Gromadzili się w kamienicy przy ulicy Kilińskiego, w której urządzono kaplicę obsługiwaną przez dojeżdżającego popa. Wyraźne ożywienie w życiu tego kościoła nastąpiło w 1981 roku, kiedy został utworzony Społeczny Komitet Budowy Cerkwi. Parafia św. Trójcy otrzymała działkę budowlaną przy ulicy Obrońców Stalingradu 15 (dziś Brzeska). Kamień węgielny pod budowę świątyni został wmurowany w listopadzie 1985 roku. Prace budowlane zostały rozpoczęte w 1986 roku. Czterdziestorodzinną wówczas parafia nie mogła udźwignąć ciężaru jej budowy. Wsparcia udzielili prawosławni z innych regionów Polski. Budowa cerkwi i budynku mieszkalnego dla popa zostały

⁷² K. Mazur, *Ci, którzy wierzą inaczej*, „TS”, 1984, nr 8, s. 7.

⁷³ K. Mazur, *Mariawici*, „TS”, 1985, nr 21, s. 5.

⁷⁴ E. Jarmoch, *Religie...*, s. 273.

ukończone w 1989 roku. W tym okresie, jak podaje Adam Bobryk, było w Siedlcach około 100 wyznawców prawosławia⁷⁵. Nabożeństwa prawosławne wyróżniały się bogactwem celebry łączonej z pięknym, wielogłosowym śpiewem. Specyfiką tego wyznania jest kult ikon przedstawiających wizerunek Chrystusa, Matki Bożej i świętych⁷⁶.

Swoją reprezentację w województwie siedleckim miał także Kościół protestancki. Największym skupiskiem wyznawców tego Kościoła był Węgrów, gdzie była jedna z najstarszych parafii w Polsce⁷⁷. Dostępne źródła podają, że w Siedlcach mieszkało 23 wyznawców tego Kościoła. Kościół ten odrzuca potrzebę istnienia zakonów, spowiedzi, celibatu, kultu świętych. Za jedyne kryterium wiary uznaje Biblię, a za warunek zbawienia – wiarę. Uznaje także tylko dwa sakramenty św.: chrzest i komunię św. przyjmowaną pod dwoma postaciami⁷⁸.

Siedlecki zbor Kościoła adwentystów dnia siódmego ma stosunkowo krótką historię. Został erygowany 6 października 1984 roku. Kaplica tego zboru mieściła się w doraźnie dostosowanym do potrzeb religijnych w domu jednorodzinnym przy ulicy Jana Brzechwy. Na sobotnich nabożeństwach gromadziło się około 40 wiernych. Pierwsza publiczna akcja ewangelizacyjna tego Kościoła w Siedlcach została przeprowadzona w 1984 roku. Towarzyszyły jej: projekcja filmu pt. „Proces Jezusa” i wykłady na tematy zdrowotne. Jednym z wyróżników tego Kościoła było zrealizowanie w 1989 roku misji ewangelizacyjnych w zakładzie karnym. Organizowano także imprezy kulturalne dla mieszkańców miasta⁷⁹.

Świadkowie Jehowy pojawili się w Siedlcach w okresie międzywojennym. Nie posiadali świątyni w powszechnym tego słowa znaczeniu. Miejscem sprawowania kultu były sale królestwa. W Siedlcach sala ta znajdowała się przy ulicy Narutowicza 8, gdzie cztery razy w tygodniu, w tym dwa razy w niedzielę, członkowie dwóch miejscowych zborów studiowali Biblię. Sala królestwa była przede wszystkim miejscem zdobywania wiedzy religijnej i ośrodkiem wokół którego skupiało się duchowe życie zborów. Istotnym wyróżnikiem świadków Jehowy jest głoszenie Pisma św., zwane służbą polową. Odbywa się ono głównie metodą odwiedzania mieszkańców danego terenu i prowadzenia u zainteresowanych domowych studiów biblijnych. Również na siedleckich ulicach a szczególnie w parku można było spotkać świadków Jehowy zachęcających do dyskusji na temat Pisma św. Jak podaje ks. E. Jarmoch w omawianym okresie było w Siedlcach około 230 świadków Jehowy⁸⁰.

⁷⁵ A. Bobryk, *Prawosławie na terenie Siedlec w XIX i XX wieku*, „Prace Archiwalno-Konserwatorskie”, Siedlce 1999, s. 100-102; K. Mazur, *Prawosławie*, „TS” 1985, nr 47, s. 4; E. Jarmoch, *Religie... op. cit.*, s. 274.

⁷⁶ K. Mazur, *Kościół i związki wyznaniowe w Siedleckiem*, Siedlce 1996, s. 33.

⁷⁷ K. Mazur, *Luteranie*, „TS” 1985, nr 24, s. 5.

⁷⁸ E. Jarmoch, *Religie...*, s. 274.

⁷⁹ K. Mazur, *Ci, którzy...*

⁸⁰ K. Mazur, *Świadkowie Jehowy*, „TS” 1985, nr 50, s. 4; E. Jarmoch, *Religie...*, s. 276.

Najmłodszą grupą wyznaniową w Siedlcach, w tym okresie był Kościół zielonoświątkowy. Skupia on 24 wiernych. Ich spotkania modlitewne i nabożeństwa odbywają się dwa razy w tygodniu: w środy i w niedziele. Kościół ten nie posiada własnego zboru, tylko wynajmuje pomieszczenia od różnych instytucji. Nabożeństwa tego Kościoła cechuje spontaniczność wolna od przestrzegania sztywnych rytuałów⁸¹.

Inne kościoły i związki wyznaniowe skupiały w Siedlcach około 500 osób, co stanowiło w 1989 roku 0,7% ogólnej liczby mieszkańców. Ich udział w życiu religijnym miasta należy więc uznać za symboliczny.

⁸¹ K. Mazur, *Kościóły i...*, s. 81-94.